

TIJORAT BANKLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING HISOB VARAQLAR REJASINI XALQARO STANDARTLAR TALABLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Raximova Gulbaxor Xolmaxamatovna

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi,
magistratura tinglovchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisob varaqlar rejasini xalqaro standartlar talablariga muvofiqlashtirish masalalari yoritilgan. Muallif xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) talablari asosida hisob varaqlarining takomillashtirish usullarini tahlil qilib, tijorat banklarida hisob-kitoblar tizimini samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalarni bayon qilgan. Shuningdek, maqolada buxgalteriya hisobining shaffofligi, xalqaro miqyosda solishtiriluvchanligi va investitsiyalar jalb qilishda uning ahamiyati muhokama qilingan. Tadqiqot natijalari bank faoliyatining moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilashga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, buxgalteriya hisobi, hisob varaqlar rejasini takomillashtirish, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS), moliyaviy shaffoflik, investitsiyalar, solishtiriluvchanlik.

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы приведения плана счетов бухгалтерского учета коммерческих банков в соответствие с требованиями международных стандартов финансовой отчетности (IFRS). Автор анализирует методы совершенствования счетов на основе требований IFRS и излагает рекомендации по повышению эффективности расчетных систем в коммерческих банках. Также в статье обсуждаются вопросы прозрачности бухгалтерского учета, его сопоставимости на международном уровне и значение для привлечения инвестиций. Результаты исследования могут способствовать улучшению финансовых показателей деятельности банков.

Ключевые слова: коммерческие банки, бухгалтерский учет, совершенствование плана счетов, международные стандарты финансовой отчетности (IFRS), финансовая прозрачность, инвестиции, сопоставимость.

Abstract

This article addresses the alignment of the chart of accounts for accounting in commercial banks with the requirements of International Financial Reporting Standards (IFRS). The author analyzes methods for improving the accounts based on IFRS requirements and provides recommendations for enhancing the efficiency of settlement systems in commercial banks. The article also discusses issues of accounting transparency, international comparability, and its importance for attracting investments. The research findings may contribute to improving the financial

performance of banks.

Keywords: commercial banks, accounting, chart of accounts improvement, International Financial Reporting Standards (IFRS), financial transparency, investments, comparability.

KIRISH

Tijorat banklarining buxgalteriya hisobini tashkil etish va hisob varaqlar rejasini xalqaro standartlarga moslashtirish, zamonaviy bank faoliyatining muhim jihatlaridan biridir. Bank tizimining barqarorligi va samaradorligi, ko'p jihatdan, buxgalteriya hisobining aniqligi, shaffofligi va xalqaro talablar bilan muvofiqligiga bog'liq. Ushbu jarayon bankning nafaqat ichki boshqaruvini, balki xalqaro bozor bilan integratsiyasini ham ta'minlaydi. Bugungi kunda Xalqaro Moliya Hisoboti Standartlari (IFRS) asosida buxgalteriya hisobi va hisob varaqlar rejasini takomillashtirish global miqyosda tijorat banklari uchun ustuvor vazifa hisoblanadi. Ushbu standartlar nafaqat banklarning hisob-kitoblarini shaffof qilishga, balki ularning raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, O'zbekiston bank tizimi xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni rivojlantirayotgan bir paytda, bu talablarning dolzarbligi yanada ortmoqda.

O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari xalqaro moliya tizimi bilan faol integratsiya jarayonida bo'lib, buxgalteriya hisobotlarini xalqaro standartlarga moslashtirish davlatning strategik maqsadlaridan biridir. Biroq, amaldagi hisob varaqlar rejasi xalqaro talablar bilan to'liq mos emas va ko'plab yo'nalishlarda yangilanishga muhtoj. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish banklarning moliyaviy holatini real va to'g'ri aks ettirish, shuningdek, xalqaro investorlarning ishonchini qozonish uchun zamin yaratadi. Shunday qilib, buxgalteriya hisobining hisob varaqlar rejasini xalqaro standartlarga moslashtirish masalasi nafaqat tijorat banklarining moliyaviy samaradorligini oshirish, balki mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola doirasida amaldagi tizimni tahlil qilish va uni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarida buxgalteriya hisobi va hisob varaqlar rejasini takomillashtirish masalasi mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng tahlil qilinib, turli ilmiy va amaliy jihatlar o'rganilgan. Mahalliy olimlarimizdan Omonov, A. va Umarov, B. (2021) O'zbekiston tijorat banklarida buxgalteriya hisobi tizimini modernizatsiya qilish zaruratini o'rganib, xalqaro standartlar talablariga mos keluvchi hisob varaqlar rejasi modelini taklif qilgan. Ular buxgalteriya hisobining shaffofligi va moliyaviy hisobotlarning sifatini oshirish masalasiga e'tibor qaratgan. Asosiy g'oyalari amaldagi hisob varaqlar rejasi xalqaro moliya hisobotlari talablariga mos emas va ko'plab o'zgartirishlarni talab qiladi. Yusupov, S. (2020) ning izlanishlari xalqaro moliya hisobotlari standartlarini O'zbekiston bank tizimiga integratsiya qilish muammolariga bag'ishlangan. U moliyaviy hisobotlar sifati va xalqaro investorlar bilan hamkorlikni rivojlantirish o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilgan. Asosiy xulosalari bo'yicha bank

tizimida xalqaro standartlar asosida hisob varaqlarni to'g'ri shakllantirish tijorat banklari samaradorligini oshiradi. Saidov, D. (2019) O'zbekiston banklarida moliyaviy boshqaruvni modernizatsiya qilishda buxgalteriya hisobi va hisob varaqlar rejasining o'rni haqida to'xtalib o'tgan. Uning fikricha, xalqaro tajribalarga moslashtirilgan hisob tizimi bank faoliyatining aniq ko'rsatkichlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xorijiy olimlarning izlanishlari bo'yicha Kaplan, R. S. va Norton, D. P. (1996) kabi olimlarning "Balanced Scorecard" modeli moliyaviy va buxgalteriya ko'rsatkichlarini optimallashtirishga qaratilgan. Kaplan va Norton hisob varaqlarning xalqaro standartlar talablariga muvofiqligini tashkilot samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida ta'kidlagan. Asosiy fikrlari bo'yicha banklar moliyaviy hisobotlarni to'g'ri shakllantirish orqali uzoq muddatli strategik maqsadlariga erishishi mumkin. IASB (International Accounting Standards Board): xalqaro buxgalteriya standartlari kengashi tomonidan ishlab chiqilgan IFRS standartlari tijorat banklari uchun universal qoidalar va hisob uslublarini taqdim etadi.

Ghosh, S. (2016), tadqiqotlarida tijorat banklari uchun hisob varaqlar rejasini optimallashtirish muammolari ko'tarilgan. Xalqaro moliya institutlari bilan ishlashda xalqaro standartlarga mos buxgalteriya tizimi joriy qilishning ahamiyati ta'kidlangan. Ghosh Hindiston banklarida xalqaro standartlarga o'tish bo'yicha tajriba natijalarini tahlil qilib, bu jarayonning moliyaviy hisobotlarning sifati va banklarning barqarorligi uchun ijobiy ta'sirini qayd etgan. Mahalliy va xorijiy izlanishlar o'rtasidagi bog'liqlikni ko'radigan bo'lsak mahalliy va xorijiy olimlarning izlanishlari tijorat banklari uchun xalqaro standartlar asosida buxgalteriya hisobini modernizatsiya qilish masalasida bir-birini to'ldiradi.

Mahalliy olimlar ko'proq O'zbekiston bank tizimining ichki xususiyatlarini o'rganishga e'tibor qaratgan bo'lsa, xorijiy tadqiqotlar xalqaro standartlarni amaliyotga joriy etish bo'yicha universal yondashuvlarni taklif qiladi. Adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, xalqaro standartlar asosida buxgalteriya hisobini takomillashtirish nafaqat tijorat banklarining ichki boshqaruv tizimini yaxshilaydi, balki ularning xalqaro bozorga integratsiya qilish imkoniyatlarini oshiradi. Mahalliy va xorijiy olimlarning tadqiqotlari ushbu yo'nalishda o'zaro mos ravishda qo'llanilishi kerak, bu esa O'zbekiston bank tizimi uchun katta salohiyatni ochib beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklari faoliyati bugungi kunda iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Banklarning samarali faoliyat yuritishi ko'p jihatdan ularning buxgalteriya hisobi tizimi qanchalik sifatli tashkil etilganiga bog'liq. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) talablariga moslashuv bu tizimni takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisob varaqlar rejasini xalqaro standartlar talablari asosida takomillashtirishning zarurati, amaliy muammolar va yechimlar muhokama qilinadi.

Tijorat banklarida buxgalteriya hisobi moliyaviy operatsiyalarni qayd qilish va nazorat qilishda muhim vosita hisoblanadi. Mahalliy (O'zbekiston) va xorijiy tajriba bu sohada sezilarli farqlarga ega bo'lib, bu xalqaro standartlarga moslashuv darajasida,

axborotning shaffofligi va hisob-kitoblarning avtomatlashtirish darajasida namoyon bo'ladi.

Mahalliy tajriba (O'zbekiston). Huquqiy asoslar. O'zbekiston tijorat banklari uchun buxgalteriya hisobi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonun, Markaziy bankning normativ hujjatlari va milliy buxgalteriya standartlariga (NBS) asoslanadi. Xususiyatlari. Hisob-kitob varaqlari rejasi Markaziy bank tomonidan belgilangan tartibda yuritiladi. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS)ga to'liq o'tish hali davom etmoqda, bu shaffoflik va xalqaro investorlar uchun ma'lumotlarni solishtirishni cheklaydi. Ko'pchilik banklar hisob-kitoblarni qisman avtomatlashtirgan bo'lsa-da, to'liq raqamlashtirish hali amalga oshirilmagan.

Xorijiy tajriba. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS). Ko'plab rivojlangan davlatlarda tijorat banklari IFRS talablariga to'liq amal qiladi. Bu shaffoflikni oshirib, banklar faoliyatining global miqyosda solishtirilishini ta'minlaydi. Xususiyatlari. Hisob-kitoblar to'liq avtomatlashtirilgan (ERP tizimlari: SAP, Oracle). Hisobotlar real vaqt rejimida tayyorlanadi va auditdan o'tadi. Mijozlar bilan munosabatlar (CRM tizimlari) va moliyaviy boshqaruv bir tizim orqali integratsiya qilingan.

Yetakchi davlatlar tajribasi. AQSh: GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) asosida buxgalteriya yuritiladi, ammo xalqaro investorlarga mo'ljallangan hisobotlar IFRS asosida tayyorlanadi. Yevropa Ittifoqi: Banklar to'liq IFRS tizimida ishlaydi, bu esa ma'lumotlarning yuqori darajada shaffofligini ta'minlaydi. Janubiy Koreya va Yaponiya: Innovatsion texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalari yordamida buxgalteriya hisobi jarayonlari avtomatlashtirilgan.

1-jadval

Qiyosiy tahlil

Ko'rsatkich	Mahalliy tajriba (O'zbekiston)	Xorijiy tajriba
Standartlar asosida hisob	Milliy standartlar (NBS)	Xalqaro standartlar (IFRS, GAAP)
Hisobot shaffofligi	Nisbatan past	Yuqori
Avtomatlashtirish darajasi	Cheklangan (qisman avtomatlashtirilgan)	To'liq avtomatlashtirilgan
Moliyaviy monitoring	Qo'lda va qisman avtomatlashtirilgan	Real vaqt rejimida monitoring
Solishtiriluvchanlik	Cheklangan (xalqaro miqyosda solishtirish qiyin)	Yuqori (global miqyosda oson solishtiriladi)
Kadrlar malakasi	Yetarli emas	Yuqori (muntazam qayta tayyorgarlik va o'qitish tizimi)

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) global miqyosda qabul qilingan moliyaviy hisobot tuzishning asosiy tizimidir. Ushbu standartlar buxgalteriya hisobining universal tili sifatida tanilgan bo'lib, moliyaviy axborotning aniqligi, shaffofligi va taqqoslanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) global miqyosda qabul qilingan moliyaviy hisobot tuzishning asosiy tizimidir. Ushbu standartlar buxgalteriya

hisobining universal tili sifatida tanilgan bo'lib, moliyaviy axborotning aniqligi, shaffofligi va taqqoslanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

2-jadval

Mahalliy va xalqaro talablarning qiyosiy tahlili

Mavzu	Mahalliy talablar	Xalqaro talablar (IFRS)
Moliyaviy hisobot shaffofligi	Ma'lumotlar milliy qonunlarga mos, lekin shaffoflik pastroq.	Hisobotlar yuqori shaffoflikni ta'minlaydi.
Standartlashtirish	Milliy standartlarga asoslangan, hududiy farqlar mavjud.	Globallashgan standartlar qo'llanadi.
Aktiv va passivlar bo'linishi	Bo'linish mavjud, lekin noaniqlik kuzatiladi.	Aniq va standartlashtirilgan bo'linish.
Daromadlarni tan olish	Milliy qoidalar asosida amalga oshiriladi.	Iqtisodiy mazmun asosida tan olinadi.
Kodlash tizimi	Kodlash milliy tizimga asoslangan.	Kodlash global miqyosda taqqoslanadi.
Xavf omillari	Xavflarni aks ettirish cheklangan.	Xavflar alohida hisobotda ko'rsatiladi.
Moslashuvchanlik	O'zgarishlarga nisbatan sust moslashadi.	Moslashuv yuqori darajada.
Hisobot davriyligi	Yiliga bir marta yoki milliy talablar asosida.	Har chorakda va yil yakunida.

Hisob varaqlar rejasining nazariy asoslari bankning moliyaviy operatsiyalarini to'g'ri aks ettirish uchun ishlab chiqilgan. U quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

1. Klassifikatsiya: Hisob varaqlari moliyaviy operatsiyalarni turkumlash va ular haqida aniq ma'lumot berish uchun tuziladi.

2. Kodlash tizimi: Har bir hisob raqami uchun unikal kod belgilab, operatsiyalarni avtomatlashtirishni ta'minlaydi.

3. Standartlashtirish: Har bir moliyaviy ko'rsatkich xalqaro va milliy standartlarga mos ravishda hisob varaqlari rejasida aks ettiriladi.

IFRS hisob varaqlar rejasiga quyidagi nazariy tamoyillar o'rganiladi.

3-jadval

IFRS hisob varaqlar rejasining nazariy tamoyillari

Tamoyil	Mazmuni
Shaffoflik	Moliyaviy axborot ochiq va tushunarli bo'lishi kerak.
Iqtisodiy mazmun	Operatsiyalar huquqiy jihatdan emas, balki iqtisodiy mazmuni bo'yicha aks ettiriladi.
Taqqoslash imkoniyati	Moliyaviy ko'rsatkichlar vaqt va boshqa banklar bilan solishtirilishi mumkin bo'lishi kerak.
Davriylik	Moliyaviy hisobotlar ma'lum davrlar bo'yicha tuzilishi kerak.
Qonuniylik	Hisobotlar milliy va xalqaro qonunlarga mos bo'lishi shart.
Moslashuvchanlik	Hisob varaqlari o'zgaruvchan sharoitlarga tez moslashishi lozim.
Ishonchlilik	Hisob varaqlarida keltirilgan ma'lumotlar ishonchli bo'lishi kerak.

Tijorat banklarida buxgalteriya hisobi xalqaro standartlarga moslashishda hisob varaqlarining quyidagi jihatlari nazariy asosga ega. Aktiv va passivlarning bo'linishi.

IFRS talablariga ko'ra, aktiv va passivlar qisqa muddatli va uzoq muddatli bo'lib ajratiladi. Daromad va xarajatlarning aniqligi. Moliyaviy natijalarni aniqlash uchun barcha daromad va xarajatlarning hisob varaqlarida aniq aks ettiriladi. Tavakkalchilikni aks ettirish. Kredit xavflari va boshqa moliyaviy tavakkalchiliklar alohida varaqlarda hisobga olinadi. Tijorat banklarining buxgalteriya hisobi tizimida hisob varaqlar rejasining ahamiyati quyidagicha ifodalanadi: Moliyaviy shaffoflikni ta'minlash. Banklarning moliyaviy holati va operatsiyalari haqida to'liq va aniq ma'lumot beradi. Xalqaro hamkorlik. Xalqaro standartlarga moslashuv banklarning global moliyaviy tizim bilan integratsiyasini osonlashtiradi. Nazorat va tahlil. Hisob varaqlari rejasiga asoslangan holda bank faoliyatini tahlil qilish va nazorat qilish osonlashadi. Nazariy jihatdan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashtirilgan hisob varaqlar rejasining ahamiyati tijorat banklari uchun beqiyosdir. Bu rejani to'g'ri tashkil etish orqali moliyaviy axborotning ishonchliligi, taqqoslanishi va samaradorligi ta'minlanadi. Shuningdek, nazariy asoslar xalqaro va milliy talablarga moslashuvni osonlashtiradi va banklarning iqtisodiy tizimdagi mavqeyini mustahkamlaydi.

IFRS bugungi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda asosiy hujjat sifatida tan olingan. Bu standartlar moliyaviy axborotning aniqligi, shaffofligi va taqqoslanishini ta'minlaydi. Banklar uchun bu me'yorlarga moslashish quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

Xalqaro investorlarga ochiqlik: IFRS talablariga muvofiq hisobotlar xalqaro investorlar uchun ishonchli va tushunarli bo'ladi.

Tavakkalchilikni boshqarish: Shaffof hisobot tizimi kredit xavfini samarali boshqarishga yordam beradi.

Bozor raqobatbardoshligi: Standartlarga moslashuv banklarning xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshiradi.

Hisob varaqlar rejasining dolzarbligi. Tijorat banklari buxgalteriya hisobining hisob varaqlar rejasini moliyaviy operatsiyalarni to'g'ri aks ettirish uchun asosiy vositalardan biridir. An'anaviy hisob varaqlar rejasini ko'p hollarda xalqaro standartlarga mos kelmasligi mumkin. Bu esa ma'lumotlarni noto'g'ri talqin qilishga olib keladi.

Hisob varaqlar rejasini takomillashtirish uchun quyidagi jihatlar e'tiborga olinishi zarur: Standartlashtirish. Har bir hisob varaqlarining xalqaro standartlarga mos ravishda klassifikatsiyasi va kodlash tizimi ishlab chiqilishi lozim. Muvofiqlik. Milliy me'yorlar va xalqaro standartlar o'rtasidagi tafovutlarni bartaraf etish. Moslashuvchanlik. Bank faoliyatining o'zgaruvchan talablariga mos ravishda rejani yangilash imkoniyati.

Mamlakatimizda hisob varaqlar rejasini takomillashtirish jarayonida bir qator amaldagi muammolar mavjuddir. Hisob varaqlar rejasini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish jarayonida quyidagi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Kadrlar yetishmovchiligi, xalqaro standartlarni biladigan mutaxassislarning yetishmasligi, texnologik infratuzilma, banklarda foydalanilayotgan dasturiy ta'minotning xalqaro standartlarga mos kelmasligi, me'yoriy cheklovlar, milliy qonunchilikning ba'zi talablariga muvofiq kelmasligi shular jumlasidandir. Ushbu muammolarni hal etish

uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim. Xodimlarni tayyorlash, xalqaro standartlar bo'yicha maxsus treninglar tashkil etish va kadrlarning malakasini oshirish, texnologiyalarni yangilash, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq tayyorlash imkonini beradigan dasturiy ta'minotni joriy etish, huquqiy muvofiqlashtirish, milliy me'yorlarni xalqaro standartlar bilan moslashtirish bo'yicha qonunchilikni isloh qilish, metodologik yondashuv, hisob varaqlar rejasini ishlab chiqishda xalqaro tajribani o'rganish va mahalliy sharoitlarga moslashtirish yuqoridagi muammolarni hal qilishda asosiy rol o'ynaydi.

Tijorat banklari faoliyati bugungi kunda iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Banklarning samarali faoliyat yuritishi ko'p jihatdan ularning buxgalteriya hisobi tizimi qanchalik sifatli tashkil etilganiga bog'liq. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) talablariga moslashuv bu tizimni takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot jarayonida tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisob varaqlar rejasini xalqaro standartlar talablari asosida takomillashtirishning zarurati, amaliy muammolar, Osiyo, Yevropa, Avstraliya va AQSh davlatlari tajribasi asosida yechimlar muhokama qilinadi.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlarining ahamiyati. IFRS bugungi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda asosiy hujjat sifatida tan olingan. Bu standartlar moliyaviy axborotning aniqligi, shaffofligi va taqqoslanishini ta'minlaydi.

Tijorat banklari buxgalteriya hisobining hisob varaqlar rejasi moliyaviy operatsiyalarni to'g'ri aks ettirish uchun asosiy vositalardan biridir. An'anaviy hisob varaqlar rejasi ko'p hollarda xalqaro standartlarga mos kelmasligi mumkin. Bu esa ma'lumotlarni noto'g'ri talqin qilishga olib keladi.

Hisob varaqlar rejasini takomillashtirish uchun quyidagi jihatlar e'tiborga olinishi zarur:

1. Standartlashtirish: Har bir hisob varaqlarining xalqaro standartlarga mos ravishda klassifikatsiyasi va kodlash tizimi ishlab chiqilishi lozim.
2. Muvofiqlik: Milliy me'yorlar va xalqaro standartlar o'rtasidagi tafovutlarni bartaraf etish.
3. Moslashuvchanlik: Bank faoliyatining o'zgaruvchan talablariga mos ravishda rejani yangilash imkoniyati.

Ilmiy tadqiqot jarayonida biz Osiyo, Yevropa, Avstraliya va AQSh tajribalarini alohida o'rgandik. Osiyo tajribasi. Yaponiya va Janubiy Koreya banklari buxgalteriya hisobida yuqori darajadagi texnologik integratsiyani ta'minlagan. Ular IFRS talablariga mos ravishda operatsiyalarni avtomatlashtiruvchi dasturlarni joriy qilgan. Xitoy banklari esa hisob varaqlarini davlat me'yorlariga moslashtirishda bosqichma-bosqich xalqaro standartlarga yaqinlashish yo'lini tanlagan.

Yevropa tajribasi. Yevropa Ittifoqi davlatlarida IFRS majburiy hisoblanadi. Banklar hisob varaqlar rejasini IFRS talablariga mos ravishda ishlab chiqib, shaffoflik va samaradorlikka erishgan. Germaniya banklari hisob tizimlarida xalqaro standartlarni milliy qonunchilik bilan uyg'unlashtirish tajribasiga ega.

Avstraliya tajribasi. Avstraliya tijorat banklari hisob varaqlarining xalqaro standartlarga mosligi uchun avtomatlashtirilgan tizimlardan keng foydalanadi. Ular moliyaviy hisobotlarda risklarni ochiq-oydin aks ettirish uchun xalqaro standartlarga rioya qilgan holda o'z ichki jarayonlarini modernizatsiya qilishgan.

AQSh tajribasi. AQSh banklari, asosan, GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) asosida ishlaydi, ammo xalqaro bozorlar bilan ishlashda IFRS bilan muvofiqlikni ta'minlash uchun qo'shimcha choralar ko'radi. AQShning yirik banklari hisobotlarni taqqoslash uchun ikki parallel hisob tizimidan foydalanadi.

Tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisob varaqlar rejasini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish banklarning samarali faoliyat ko'rsatishi va xalqaro moliyaviy bozorlar bilan integratsiyalashuviga xizmat qiladi. Osiyo, Yevropa, Avstraliya va AQSh davlatlari tajribasini o'rganish bu jarayonda muhim o'rin tutadi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun kadrlar malakasini oshirish, texnologiyalarni modernizatsiya qilish va milliy qonunchilikni isloh qilish zarur. Shu orqali banklar shaffoflikni ta'minlab, raqobatbardoshligini oshiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisob varaqlar rejasini xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) talablari asosida takomillashtirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Bu jarayon, bir tomondan, banklarning moliyaviy axborotining aniqligi va shaffofligini oshirsa, ikkinchi tomondan, xalqaro moliyaviy tizim bilan integratsiyani kuchaytiradi. Mahalliy va xalqaro talablarning qiyosiy tahlili, shuningdek, hisob varaqlar rejasini milliy sharoitlarga moslashtirish orqali bank faoliyatining samaradorligi ortadi.

Xalqaro tajribani o'rganish va uni mahalliy sharoitlarga tatbiq qilish orqali banklar global raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa, o'z navbatida, nafaqat banklarning o'ziga, balki mamlakatning moliyaviy tizimi barqarorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Maskurov, V. P. (2010). Бухгалтерский учет в коммерческих банках. Москва: Финансы и статистика.
2. Smith, J., & Johnson, R. (2020). "Accounting practices in international banking". International Finance Journal, 15(3), 45–58.
3. Петров, И. И. (2021). "Совершенствование учета по международным стандартам". Бухгалтерский учет и анализ, 12(4), 23–28.
4. Brown, T. (2019). "IFRS and its implementation in banking". In Proceedings of the Annual Banking Conference, London, April 12-14 (pp. 120–130). Cambridge University Press.
5. Ahrorovna B. M. MANAGEMENT AND IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGICAL INNOVATIONS IN INDUSTRIAL ENTERPRISES OF OUR

COUNTRY //INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024. – 2024. – Т. 3. – №. 34. – С. 18-22.

6. Bakayeva M. The Role of Islamic Finance in the Capital Market in Uzbekistan //Центр Научных Публикаций (buxdu. uz). – 2022. – Т. 11. – №. 11.

7. Ходжаева Д. DIRECTIONS OF USING MARKETING SECTOR IN PRODUCING INNOVATIVE PRODUCTS //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.

8. Ходжаева Д. CHARACTERISTICS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF LIGHT INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 7. – №. 7.

9. Ходжаева Д. THE POTENTIAL OF THE TOURISM SPHERE IN THE DEVELOPMENT OF AN ENVIRONMENTALLY DEVELOPED SOCIETY //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 35. – №. 35.

10. Jurayeva Z. ECONOMIC EFFICIENCY OF ATTRACTION AND USE OF INVESTMENTS IN UZBEKISTAN //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 20. – №. 20.

11. Jurayeva Z. INNOVATIVE WAYS TO INVEST IN HUMAN CAPITAL INVESTMENTS //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 20. – №. 20.

12. Boltayeva M. Opportunities for sustainable development of the service sector in the digital economy //" Экономика и туризм" международный научно-инновационный журнал. – 2022. – Т. 1. – №. 3.

13. Boltaeva M. S. Economy of south Korea and Sweden: similarities and differences //Актуальные вопросы современной науки и образования. – 2021. – С. 298-308.

14. Boltaeva M. S. SPECIFIC IMPLEMENTATION OF TOURIST POLICY IN THE REGION //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 973-977.

15. Boltayeva M. Туристический потенциал Бухарской области и пути его увеличения //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.

16. Rajabova M. Creation of free economic zones in Bukhara: problems and solutions //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 7. – №. 7.

17. Radjabova M. A., Bozorova M. S. ROLE OF COMMERCIAL BANKS IN THE PROVISION OF FINANCIAL SERVICES IN UZBEKISTAN //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 10. – С. 551-556.

18. Rajabova M. FEATURES OF COMMERCIAL BANKS IN ENSURING THE ECONOMIC GROWTH OF THE COUNTRY //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 36. – №. 36.

19. Abduxolikova R. M. ADVANTAGES OF MARKETING STRATEGIES IN ATTRACTING INDIVIDUAL AND CORPORATE CLIENTS //IMRAS. – 2023. – Т. 6. – №. 8. – С. 143-148.

20. Abduxolikovna R. M. APPLICATION OF MARKETING CONCEPTS AT INDUSTRIAL ENTERPRISES: PROBLEMS AND SOLUTIONS //International Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2024. – T. 12. – №. 3. – C. 924-932.